

EEN WONDER IN DE 20STE EEUW.

Verwonderd en dankbaar

Een vereniging van twee christelijke kerken is op zichzelf altijd een wonder. Dat komt in de oecumene van kerken in de wereld eigenlijk maar zelden tot stand. De verschillen zijn te groot, de breuken te diep, de eigenheid is te dierbaar. Eerder is men geneigd juist de totstandkoming van een nieuwe kerk, zelfs na bittere ervaringen van afscheid en breuk, als een wonder van Godswege te zien. Een bekend boek over Afscheiding en Doleantie heette "Het wonder van de 19^e eeuw". De vereniging van de drie kerken die nu samen op weg zijn durf ik weliswaar niet "het wonder" van de 20ste eeuw te noemen, maar toch wel "een wonder". Het is een historische gebeurtenis van de eerste orde. De vaderlandse kerk van weleer, in stukken gebroken, wordt weer voor een belangrijk deel geheeld. Oude wonden gaan dicht. Twee reformatorische tradities, de gereformeerde en de lutherse, komen bijeen. Er is sprake van wederkeer, herstel, eenheid.

Mij geeft dat een gevoel van *verwondering*. Want diep waren de verschillen, schrijnend de wonden. Men had afkeer van elkaar. Meed elkaar. Mijn generatie weet nog van de gereformeerde bakker, bij wie een hervormde niet kocht en van een hervormde slager, wiens vleeswaren geen gereformeerde ooit zou eten. Voor 'linkse' hervormden waren de gereformeerden de fijnen, voor 'rechtse' misten zij alle bevinding. Omgekeerd zagen gereformeerden in de hervormden slappe christenen, die de leer op hun beloop lieten, vrijzinnigen die heel ver van de waarheid waren afgeweken en bonders die zwaar op de hand waren en de neiging hadden in de 'valse mystiek' te geraken.

Wanneer dan nu de twee grootste protestantse kerken van ons land elkaar vinden om samen met de lutheranen tot kerkelijke eenheid te komen, is dat werkelijk verwonderlijk. Ikzelf, predikant geworden in 1960, opgegroeid in voortdurend contact met gereformeerden in familie, op school en in de vriendenkring, heb deze eenheid altijd als belangrijk na te streven doel beschouwd.

Der toenadering stemt ook tot *dankbaarheid*. Hoe velen zullen in de loop van de jaren niet gebeden hebben om eenheid van de kerken? Hoe velen hebben zich niet hartstochtelijk ingezet om nader tot elkaar te komen? Voor hen is de vereniging een gebedsverhoring, een gave van God en een moedgevend gebeuren voor de toekomst van de kerk in ons land. Stemt dat niet dankbaar?

Ik kort bestek schets ik de geschiedenis in hoofdlijnen.

Fase 1: Samen op Weg komt op gang

Vier jaar na de tweede wereldoorlog komen gesprekken tussen hervormden en gereformeerden op het niveau van gedelegeerde gesprekspartners tot stand in verschillende ronden. Wordt aanvankelijk nogal sterk ingezet op de verschillen, steeds meer komt er oog voor de overeenkomsten in belijden en geloof. Men onderkent 'een groeiende begeerte naar eenheid van de reformatorische christenen'. Een krachtige impuls komt van de zijde van De Achttien. Zo noemen zich negen hervormde en even zoveel gereformeerde predikanten. Met Pinksteren 1961 doen zij een dringend appèl tot hereniging van de twee grote kerken. Zij worden vooral gemotiveerd door een missionaire aandrift. Ze vinden met het oog op de apostolaire

roeping voor de samenleving 'dat de gescheidenheid van de hervormde en de gereformeerde kerken niet langer geduld kan worden'.

Hun oproep leidt tot tal van geschriften en bijeenkomsten waaraan duizenden deelnemen. Vooral de jeugdorganisaties verklaren in te stemmen met de oproep tot eenheid van de kerken. Zij brengen een rapport uit getiteld "*Samen op Weg*". Een motto als een program, dat zal blijven klinken tot de dag van vandaag. Voor mij ook een gebedsintentie: laten de kerken op *Gods Weg* mogen gaan.

Het motief voor de beweging is dus sterk *missionair*. Eenheid met het oog op de samenleving, op de slechting van blokkades voor hen, die de kerken ongeloofwaardig vinden vanwege hun eindeloze ruzies en splitsingen. Dat spreekt velen bijzonder aan. Ook mij. Dat laatste is niet vanzelfsprekend. Ik bevind mij in het hervormd-gereformeerde deel van de hervormde kerk. In mijn omgeving komen steeds meer bezwaren tegen SoW naar voren. Wordt de verenigde kerk wel werkelijk een reformatorische kerk, trouw aan haar belijden? Ik voel die bezwaren aan. Ik verlang eveneens naar een echt reformatorische, belijdende kerk. Ben en blijf toch enthousiast voor SoW. Eenheid is bijbelse roeping, dat staat bij mij vast en die overtuiging zit er diep in. Die laat ik mij niet afnemen.

Fase 2: Onder begeleiding van de Raad van Deputaten

Er start een combi-synode in 1974. Er komt een Raad van Deputaten Samen op Weg, die zich gaat inzetten voor verdere toenadering en voor de verdieping van het eenheidsproces. De Raad stelt werkgroepen in voor plaatselijke samenwerking, belijden, kerkorde en financiën. Het gaat om vereniging! Die moet echter wel groeien van onderop, vanuit de plaatselijke gemeenten. Er zijn al in 1976 dertig gefedereerde gemeenten. Voor hen wordt een Tussenorde gecreëerd, tussentijdse regelingen op weg naar de fusie.

In de jaren daarna wordt de bezinning op het samengaan verdiept. De Raad van Deputaten brengt verscheidene boekjes uit die de gesprekken in de gemeenten dienen, zoals "Samen door één doop" (1979) en "Samen onder één herder" (1980). In 1985 worden de lokale gemeenten geraadpleegd over de voortgang van het proces. De uitslag is overwegend positief, al zijn er ook bezwaren. Ik ben er bij, als adviseur van de combi-synode, wanneer er in 1985 een 'Verklaring van Overeenstemming' wordt aanvaard. De overeenstemming betreft kernpunten van belijden. In die verklaring een zin die ik bijval: "Wij danken God voor de beweging van toenadering, waarin wij betrokken zijn".

Het jaar daarna is een jaar 'met een ster', het jubileumjaar van de Doleantie: 1886-1986. De beide synodes verklaren nu 'in staat van hereniging' te verkeren. Mij bekruipt een gevoel van 'alea jacta est': 'de teerling is geworpen'. Einde van de vrijblijvendheid.

Boeiend wordt (1990) de deelname aan het proces van een nieuwe participant: de Evangelisch Lutherse Kerk. Combi wordt Trio. Dat levert de inbreng op van een andere reformatorische traditie met een eigen, vooral liturgische, rijkdom. Het zal de vereniging niet eenvoudiger maken. Die wordt meer en breder dan een tot nu toe voorgenomen *hereniging*. Zullen Luther en Calvijn elkaar eindelijk vinden? Calvijn heeft dat zijn leven lang gehoopt!

Fase 3: het kerkorde-traject

De negentiger jaren staan in het teken van kerkordelijke ontwerpen. Met spanning zie ik het concept van de eigenlijke, grondleggende kerkorde tegemoet. De

Werkgroep Kerkorde komt ermee in 1992. Ik lees het verhaal met rode oortjes. Vind het een goed reformatorisch stuk. Zeker niet minder dan de kerkorde van 1951. Opnieuw is men er in 'mijn kring' tegen. In Putten wordt een 'onaanvaardbaar' uitgesproken. Ik begrijp het, maar kom er niet in mee. Wil men nu een zuiverder kerk dan de hervormde? Overvraagt men SoW? Maar ook deze kerkorde wil een kerk die leeft 'in gemeenschap met' de belijdenis van het voorgeslacht. In zo'n kerk kunnen zij, die leven in de religie van de belijdenis, toch hun strijd voortzetten? De roeping om de Waarheid te zoeken en te dienen kan immers nu in een veel breder kader worden beleefd en verkondigd? Deze kerkorde geeft toch alle plaats aan de prediking naar het Woord? En de voor mijn besef zo wezenlijke missionair-diaconale taak van de kerk krijgt toch alle ruimte in deze kerkorde?

Het proces gaat voort in dat laatste decennium van de 20ste eeuw.. Als scriba van een provinciale kerkvergadering help ik in 1994 mee aan de gelijktrekking van de grenzen tussen de hervormde en gereformeerde classes. Opnieuw een noodzakelijke, praktische stap in de richting van de vereniging.

Het proces loopt gaandeweg heel wat deuken op. Soms denk ik: alle elan van voorheen is weg. Men beukt tegen SoW. Telkens grijpen de bezwaarden de mogelijkheden aan om te pleiten voor federatie in plaats van vereniging. In de hervormde Commissie Kerkordelijke Aangelegenheden (KOA) wegen we herhaaldelijk de argumenten voor of tegen federatie. Vinden steeds weer dat, gelet op de bijbelse eenheid, federatie *verenging* betekent in plaats van *vereniging*. Die ene *letter* verschil is in mijn ogen een *wereld* van verschil. We zijn, bij alle verschillen in traditie, geloofsbeleving, geschiedenis, tot eenheid geroepen. Niet om daarmee een bijbels zuivere kerk te verkrijgen. Dat halen we niet. Wel om in de ene kerkgemeenschap elkaar aan te spreken op het funderend belijden. Om zo samen te zoeken naar het getuigenis dat, qua inhoud en vorm, ingaat op de noden en vragen van deze tijd.

In 1997 blijkt het hervormde kerkgevoel te sterk om een naam voor de verenigde kerk te accepteren, waarin het woord 'hervormd' ontbreekt. De kerkorde wordt dan ook nog niet aanvaard.

Wel gaat het proces verder. De ontwerpers van de kerkorde en de daarbij behorende ordinanties (regelingen) doen al hun best – ik maak het van nabij mee – om teksten en regels te maken die voor allen aanvaardbaar zijn. Dat lukt niet goed. Er blijven bezwaren. Om die op te vangen en bezwaarden een zo ruim mogelijke eigen plek in de kerk te geven worden door de triosynode tal van openingen gegeven. Dat verhindert een aantal hervormden niet om een 'Comité tot handhaving van de NHK' op te richten, waarin velen ter rechterzijde zich vinden. Het heeft mij en anderen slapeloze nachten bezorgd. Zal een deel van de hervormden werkelijk niet meegaan met zijn kerk, die zich verbonden heeft met twee andere kerken om tot vereniging te komen?

Toch wil het er bij mij niet in dat ter wille van deze broeders en zusters de hele fusie moet worden afgeblazen. Ook niet ter wille van die gereformeerden, die terugschrikken voor de vereniging omdat de zelfstandigheid van de plaatselijke gemeente zou worden aangetast. Ik kan hen daarin onmogelijk volgen. De zelfstandigheid van een hervormde gemeente onder de kerkorde van 1951 staat als een huis en is soms sterker dan de gereformeerde. Zo is mijn ervaring.

Een nieuw historisch moment is de opening van het Landelijk Dienstencentrum in Utrecht, door koningin Beatrix in 1999. Ik vind de samentrekking van 'krachten en gaven' in één georganiseerd verband een enorme stap vooruit, al weet ik hoe moeilijk het zal zijn werkelijk tot eenheid van drie 'kerkculturen;' te komen. Al spoedig

blijken de financiën een probleem, dat via drastische ingrepen moet worden opgelost. Veel zal nog moeten worden uitgedacht en uitgeprobeerd, ook op regionaal terrein (RDC's).

Intussen is de naamproblematiek beëindigd Het is 'Protestantse Kerk in Nederland' geworden. Ik heb er vrede mee. Het woord 'protestants' heeft niet alleen oude papieren, maar ook een essentiële en principiële betekenis. Ook de ordinanties, de overgangsbepalingen en de generale regelingen zijn nagenoeg afgerond. Het kerkordelijke kader voor de verenigde kerk is bijna klaar. Ik voel bewondering voor de kerkorde-ontwerpers, die zich tot het uiterste hebben ingespannen om tot een goede kerkorde te komen. Zij ontvangen, vind ik, te weinig lof!

Naarmate de datum van vereniging, 1 mei 2004, dichterbij komt voel ik bij mijzelf de spanning stijgen. En de vurige hoop op een zo groot mogelijke deelname van alle kanten.

De kerk waar ik op hoop

Ik hoop op een *liefdevolle* kerk, waar ieder lid zich thuis voelt; een kerk waar men zich geborgen voelt, omdat God er in werkt door zijn Woord en Geest.

Ik hoop op een *uitnodigende* kerk, die ruimte biedt aan zoekers naar de Waarheid, die in Christus gestalte heeft gekregen.

Ik hoop op een *beginselvaste* kerk die ernst maakt met haar belijden en zich niet afkeert van wat het voorgeslacht haar in geloof heeft voorgeleefd .

Ik hoop op een *dappere* kerk die een halt toeroept aan alles wat haar belijden afbreuk doet en neerhaalt.

Ik hoop op een *veilige* kerk waar niemand heerst over een ander, noch een lidmaat, noch een vergadering, noch een bestuur.

Ik hoop op een *missionaire en diaconale* kerk die midden in ons multiculturele volk in woord en daad getuigt van haar geloof .

Ik hoop op een *katholieke* kerk, die zich inzet voor een brede deelname aan het volksleven, de cultuur en de oecumene.

Ik hoop op een *zendingskerk*, die oog heeft voor de wereldwijde opdracht om de Naam te verkondigen in de hele wereld.

Een kerk als het wonder van de 21ste eeuw.

Gepubliceerd in "Verenigd. Op de drempel van de Protestantse Kerk in Nederland",
2^e druk, Zoetermeer 2003